

За ненаписану причу

Доктор К. волео је да плива и весла између брана на Влтави, испод мостова, па је и јахао, скијао, играо тенис... Ишао је на аду Приматорен до које је стигао бициклом, с тениским рекетима причвршћеним на гуверналу. Кад би најзад стигао тамо, превезен редовним бродићем, силазећи с бицикла стидљиво би објашњавао да је закаснио због своје недељне тоалете. Та тоалета је код њега увек била брижљива и никад је није прескакао. Веома је бринуо о својој одећи и личној хигијени. Понекад би цело поподне утрошио на своју косу. Осамдесет година доцније пронађена је његова четка за косу у једном кибуцу у Израелу, у долини Џизрил.

Надахнут у то време све гласовитијим натурастичким покретом, заговарао је и упражњавао спартанску концепцију телесног живота. Спавао је увек поред отвореног прозора, у његовој соби увек је било прохладно, носио је само лаку одећу, чак и зими. Пио је непрокувано кравље млеко. Био је дубоко убеђени вегетаријанац, па у једном од првих писама својој вереници описује своју дијету:

„Једем трипут дневно, и никад ништа између оброка. Ујутро: компот, пржени хлеб или кекс и млеко. У пола три, што и остали, глумећи оданог и послушног сина: али мање меса од осталих, и више поврћа. Увече, у пола десет: зими – јогурт или кисело млеко, хлеб од целог пшеничног зрна, маслац, орахе, лешнике, кестење, урме, смокве, грожђе, бадем, суво грожђе, семенке од бундеве, банане, јабуке, крушке, поморанце. Наравно не све одједном, него изабрано и у пажљивој комбинацији.“

И тај му оброк, каже, највише значи.

Тврди и да му доследни вегетаријанци нису симпатични, него је склонији онима који не брину претерано о исхрани већ једу шта им дође до руку, па и месо узгред, али никад много.

Библију тумачи вегетаријански: Мојсије је повео Јевреје у пустињу да би их за тих четрдесет дана одвикао од меса. А мана, божанска храна која пада с неба, према њему представља управо вегетаријански начин исхране. А мртво камење? То би биле египатске „посластице“.

Иако би сваки залагај сажвакао двадесет пута, патио је од цревног затвора. Користио је зато „регулин“, веома цењени ондашњи лек за констипацију, мада и тада мало познат. Лек је био природан, заправо је нека врста алге која протреса црева. А није био лек хемијски, вештачки синтетисан, јер такве лекове је доктор К. избегавао. На „регулин“ га је упутио Алфред Кубин, графички уметник и илустратор књига, и то не било какав уметник, него изванредан, чудесан уметник. Екстремни експресиониста и

по много чему претходник надреалистичких визија. Кошмаран уметник, мајстор визија зла – рекао је за њега Василиј Кандински. И сам је Кубин имао проблем са запеченошћу и разумео је тегобе доктора К. Кад год би се сусрео с доктором, увек му је, већ издалека, довикивао: „Регулин, регулин, не заборавите!“

Многи су знали за несаницу доктора К., тако честу. Очи су му се од ње већ одвикле да буду склопљене. Понекад је био присиљен да спава отворених очију. Чак и није ни трептао увек.

Пре него што ће једном отићи у Берлин да би се срео са заручницом, одлази за Дрезден да би посетио град-врт Хелерау. То је уметничка колонија, са многим занатским радионицама из примењене уметности (намештај и слично). Ту је и експериментална школа Емил-Жака Далкроза за здравље путем еуритмије и плеса. То га веома занима. И свима предлаже да своју децу упишу у ту установу. Тамо су голи мушкарци, тако раскомоћени, играли фудбал, али то је већ било претерано за доктора К. и он није био, колико знамо, међу тим играчима. Волео је да буде комотан, али се ипак држао мере коју му је налагала сопствена чедност.

Замислио сам да овај запис о сродству два цртача почнем овако:

Моја сећања на Кубина су хаотична, али их има читава хрпа, још увећана мојим помислима о њему и животу који је водио. Био је рођени илустратор књига. Кошмарни илустратор кошмара. Зове се Кубин. Али, то није довољно онима којима „Кубин“ ништа не значи. Онда ћу додати и Алфред. Алфред Кубин. Уместо Алфред, могао би бити Феликс, али не, он нипошто није Феликс, јер би то било збуњујуће и детињасто, а Алфред – то је већ у реду и поседује праву старост неког ко је рођен у претпрошлом веку.

И Кубин је за мене прича, а Алфред је већ историја. Историја брине о лажима и истинама, а прича не мари да их дели. Њој је свеједно, мени је свеједно, и свима који уроне у ову причу требало би да буде свеједно је ли у њој нешто лаж или истина.

Напоследку сам одустао од своје приче и задовољио се траговима код самог доктора К.

Доктор среће Кубина 26. септембра 1911. године и записује да му Кубин „препоручује регулин као средство за чишћење, истуцану алгу која набубри у цревима и почиње да их протреса па тако делује механички, за разлику од нездравог хемијског дејства осталих средстава која само пробијају измет, те га остављају залепљеног за зидове црева“.

Онда доктор К. као цртач описује другог цртача: „Сам Кубин: веома крупан, али с лицем које се донекле једнолико покреће, истим затезањем мишића на њему изражава најразличитије ствари. Изгледа различито стар, стасит и снажан, зависно од тога да ли седи, устаје, на њему је само сако или капут.“

Кад гледам Кубина на фотографији, нимало ми не личи на наведени опис. Јесте витак. Лице му вуче, на свој начин, на детињасто обличје. С друге стране, Кубин је у

том часу шест година старији од доктора К. Поглавито живи у Минхену па прича о тамошњем уметничком пансиону у којем се настањују сликари, али и ветеринари. У близини је нека ветеринарска школа. У пансиону се водио раскалани живот. Отуда су на кући преко пута улице изнајмљивани прозори с којих се могло гледати у пансион, тако рећи као на позорницу. Да ти гледаоци не би остали прикраћени, понекад би неки станар пансиона скочио на потпрозорје и опонашајући мајмунске кретње сркао би чорбу из зделе. Кубин затим прича доктору о сусрету с Кнудом Хамсуном код издавача Лангена. Требало је да илуструје неку Хамсуну књигу. Хамсун се непрестано церкао, а онда је, не прекидајући разговор, пребацио ногу преко колена друге, узео са стола овеће маказе за хартију и почео да одсеца конце са искрзане ногавице. Иако је био јадно обучен, Хамсун је очигледно држао до кравата, јер она коју је имао везану није била баш безвредна, али кравата је била једина пристојна ствар на њему. Изгледа као да је Хамсун још гладовао попут свог јунака из романа *Глад*.

Сутрадан ће доктор у свом дневнику још писати о Кубину.

„Навика му је да саговорникове последње речи понавља, и то звучи тако као да изражава сагласност с њим, а онда кад чујете његове речи схватате да се нимало не слаже са саговорником. То љути човека.“

Изгледа да се доктор заиста наљутио. Док слуша Кубинове приче, а увек их има прегршт, доктор схвата још нешто. Те приче утичу на човека да изгуби из вида истинску Кубинову вредност – да је цртач каквог нема. Кубин је цртач који је учио од најбољих кад је у питању фантастика, од Јеронима Боша, од Франсиска Гоје. Доктор још дописује:

„Током вечери је често и, по мени веома озбиљно, говорио о моме и својем цревном затвору. А пред поноћ, док ми је шака висила преко руба стола, он угледа њен делић и узвикну: ‘О, па ви сте заиста болесни!’ Од тог трена постао је према мени још попустљивији, а и касније се супротстављао осталима који су хтели да заједно с њима пођем у Б. На расанку, кад смо се већ поздравили, он ми издалека довикну: *Рејулин!*“

Склон фантастици, Кубин је илустровао књиге Е. Т. А. Хофмана, Густава Мајринка, Е. А. Поа. Илустровао је на стотине књига. И за сваку је имао јединствен приступ. Машта му је била неисцрпна. Не било каква машта, него машта линије. Ако нам се учини да постоји сличност између докторових и Кубинових цртежа, она постоји само с оне стране видљивог. То су две различите фантастике. Докторова је везана за његове приче, његове необичне и далекосежне увиде о свету. Кубин више истиче страхотно. Код њега се недри неки други свет, који је само наличје нашег. Доктор К. и Кубин су два света, иако у простору невидљивог некако спојени и тако као да размењују енергију. Код доктора наслућујемо зло у нашем свету. Код Кубина нас кошмарно зло шамара. И обојица одвраћају људе да одмах запазе њихову вредност. Кубин је и аутор једне књиге. Једине коју је написао. Али књиге незаборавне. Иза њеног наслова *Друја сџрана* скрива се неко ониричко краљевство чија се престоница зове Перла, и подигнута је у некој азијској забити. Оно што најдубље потискујемо у себи борави у Перли. Али оно што одмах запажамо у том роману јесте здруживање Густава Мајринка с његовим *Големом* и Франца Кафке. Мистерију Перле насељавају чудовишни инсекти и лешеви, на њеним улицама се одигравају халуцинаторне оргије. То је дело негативне утопије, али која својим апокалиптичким ужасима исписаним у ослобођеном човековом

несвесном предсказује надреализам. Роман је допуњен и ауторовим фасцинантним илустрацијама.

За самог Кубина, док разгледам његове цртеже, рекао бих попут доктора К.: Један је Кубин. Потекао је из снова и кошмара. А онда се тамо вратио. Он је наш дописник из непознате азијске престонице Перле. За све што о Перли знамо захваљујемо Кубину. Све улице у Перли су слепе, сва здања су нахерена, све улице наликују Кинеском зиду. Сви становници су чуда природе, не личе ни на кога.

Као што снови изопачавају стварност, тако је стварност изопачила Кубина, који је пљунуто утеловљење једне од дугих сенки кратких сенки, уочене намах док смо то-нули у неки заборављени и неописиви приказ из нашег најнемогућнијег кошмара. То је сенка крика који нисмо били у стању да испустимо, јер смо се напросто заледили пред оним што видимо.

Ево ме пред Кубиновим илустрацијама, којих има шест, докторове приче „Сеоски лекар“, од чије фантастике се јежим. Дуго гледам једну од њих.

Застао сам код ње и не идем даље. Даље је могућно само у причу, а која нема краја.